

N:o 203.

Af Herr J. E. Johansson: Angående åtgärders vidtagande för drifvandet af silfververket i Sala, m. m.

Redan vid 1862—1863 årens riksmöte väcktes, såväl hos Ridderskapet och Adeln af Friherre D. v. Schulzenheim under N:o 46, som af Riksdagsmannen i Hedervärda Bonde-Ståndet Eric Mallmin under N:o 420, motioner angående dels uppsägning af den arrenderätt, som Sala bergslag innehar till Sala silfververk, dels ock, om sådant icke lät sig göra, att öfverenskommelse måtte träffas emellan Statsverket, å ena, samt Sala bergslag, å andra sidan, under hvad vilkor bergslaget ville ifrågavarande arrende afstå. En noggrann utredning öfver ämnet, innehållande äfven förslag till den ersättning bergslaget borde erhålla för arrendets afstående, verkställd af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Westmanland, bifogades 1862 års motioner, hvarjemte Mallmin i sin motion hemställde, att derest bergslaget icke inginge på dessa alternativ, Kongl. Maj:t täcktes genom vederbörande embetsverk föranstalta derom, att bergslaget anskaffade tidsenliga maskiner m. m. samt ökad arbetskraft, för att bättre kunna drifva silfvertillverkningen, på det att verket måtte vårdas och skötas *efter rätt bergsvis*, enligt ordalydelsen i arrendekontraktet, så att Statsverket icke som ditills för berörda grufvedrift måtte få vidkännas de betydliga uppostringar, hvilka enligt Konungens Befallningshafvandes återopade utredning årligen utgjort en summa af 20,000 R:dr, mctsvarande räntan å ett kapital af 333,333 $\frac{1}{3}$ R:dr.

Berörda motioner ledde till det resultat, att Stats-Utskottet, efter en ytterst sorgfällig granskning och utredning af frågan, tillstyrkte i sitt Utlåtande N:o 109: "1:o) att Rikets Ständer måtte uti underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att bergslagsintressenterna blifva hörde, huruvida och på hvilka vilkor de kunde vilja afstå från sitt innehafvande arrende af Sala silfververk, äfvensom att Kongl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, sedermera täcktes till Rikets näst sammanträdande Ständer aflåta nådig Proposition i ämnet; hvaremot, och då, i händelse bergslaget komme att ingå på arrendets upphörande, någon närmare föreskrift för Kongl. Kommers-kollegium att iakttaga den bemälda Kongl. Kollegium tillkommande tillsyn öfver det sätt, på hvilket bergslaget uppfyller sina förbindelser, icke vidare erfordras, eller annan åtgärd för tillfället syntes lämplig, Utskottet finner

Bih. till Riksd. Prot. 1868. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 10 Häft.

2:o) hvad motionärerne i öfrigt framställt för närvarande icke böra till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda.“

I anledning häraf beslöto Rikets Ständer enhälligt och anhöllo i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, att bergslaget skulle tillfrågas på hvad vilkor det ville ifrågavarande arrende afstå, samt anhöll derjemte om nådig Proposition i ämnet.

Då sedermera Kongl. Maj:t genom vederbörande lät tillfråga bergslaget, om detsamma ville mot föreslagna vilkor från berörde arrende afstå, lemnade bergslaget ett vid omröstning med bergslagsintressenterna med obetydlig röstpluralitet tillkommet, *nekande* svar.

Vid 1865 års riksmöte aflät Kongl. Maj:t till Rikets Ständer nådig Skrifvelse, innehållande detta svar, hvarvid frågan sedan fått bero, och någon Proposition från Kongl. Maj:t om frågans vidare behandling har sedan icke blifvit Riksdagen meddelad. Men som denna fråga är af en betydande vikt, så väl för Staten, som ock isynnerhet för provinsen Westmanland, så tager jag mig friheten ånyo föredraga densamma hos Riksdagen till slutligt afgörande.

Ehuru, som anmärkt blifvit, från Statsverkets sida icke något officiellt ännu blifvit i ämnet åtgjort, hafva likväl kommunerna å sin sida icke varit overksamman. År 1866 beslöt Möklinta församling på allmän kommunalstämma att hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Westmanland anhålla, att genom dess benägna medmedverkan få utredning om Sala bergslags uppdämningsrätt i sjön Hallaren, hvilken uppdämning förorsakar oberäknelig skada å omkringliggande egotrakter. Kongl. Maj:ts Befallningshafvande kommunicerade denna ansökning med Sala bergslags styrelse, för att deröfver erhålla upplysningar och bekomma svar, hvilket också erhöles, men utan någon upplysning i saken, och affattadt för öfrigt i så oskyldiga ordalag som att bergslaget, t. ex., icke kunde förminska Kronans rättighet till dämningen m. m.: i följd hvaraf på detta håll icke något vidare var att i saken åtgöra.

Sistlidet års landsting i Westmanlands län beslöt, efter derom af en landstingsman från Enåkers socken ingifven motion, att landstinget skulle till Kongl. Maj:t ingå med underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta nådig Proposition om att Sala bergslag måtte på de grunder, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Westmanlands län år 1862 redan framställt, *skiljas från arrendet af silfververket*, och att de gjorda vattenuppdämningarne för silfververkets drifvande *mätte komma att upphöra*. Men huruvida berörda beslut ännu blifvit till vederbörligt Departement från Kongl. Maj:ts Befallningshafvande insändt, samt om detsamma föredragits Kongl. Maj:t i konseljen, är mig icke bekant.

Såsom representant för den ort, der alla de tolf socknarne inom Salbergs fögderi äro belägna, hvilka, enligt arrendekontraktet med bergslaget, äro skyldiga att utom de ordinarie hemmansräntorna, till bergslaget prestera grufvedrängshjelp,

ved och kol m. m., hvilka persedlar i de sednare åren blifvit förvandlade till penninggränta att utgå efter medelmarkegångspris — onera hvilka dock äro allt för hårdt tryckande för dessa jordegare, i proportion till öfrige kronoskattehemmansegare inom riket — får jag, uppmanad dertill så väl af egen pligt, som särskildt både skriftligen och muntligen af mina komitenter, fästa Riksdagens synnerliga uppmärksamhet på behofvet af denna frågas skyndsamma och tillfredsställande bringande till slut, och nu till en början meddela de upplysningar, att utom den förutnämnda årliga penningeförlusten, hvaraf Statsverket genom arrendet drabbas, den *areal* af *odal-åker* och *äng*, hvilken blifvit för silfververkets bedrivande genom uppdämning lagd under *ständigt* vatten och hvarföre förmedling åtnjutes från 33 $\frac{1}{16}$:dels till 9 $\frac{1}{16}$:dels mantal, i verkligheten utgör 2,750 tunnland, i stället för som i Stats-Utskottets åberopade Utlåtande uppgifves 2,000 tunnland, hvarförutan tillkommer minst tre gånger så många tunnland lågländigt, men eljest odlingsbar och god jord, gränsande intill de nu till sjö förvandlade egorna, hvilka derigenom gjorts omöjliga att efter nutidens kraf kunna odla och förbättra, samt tusendetals tunnland skogsmark, som genom uppdämningar blifvit fördränkta och ofruktbärande, och hvarför inga förmedlingar tillgodonjutas. Och då härtill kommer, att från dessa sanko och våta marker uppstiga skarpa nattfroster, som förorsaka nästan årliga skador på grödan i hela orten, så torde det vara för Riksdagen klart, hvilka stora olägenheter dessa förhållanden medföra, — olägenheter, som af hvarje representant måste behjertas och hvilka, efter min åsigt, böra af Staten afhjelpas. Dertill behöfves icke heller några kostnader, ty om Statsmagterna blott upphäfvade de föråldrade och betryckande uppdämningsrättigheterna, skall allmogen med glädje och triumferande snart återförskaffa vattnet sina gamla *naturliga* utlopp och dermed är hela kostnaden gjord. De nu så beklagansvärda olägenheterna för så väl Staten som enskilde jordegare hafva visserligen tillkommit i god afsigt i en tid, då regeringarne icke ansågo några uppoffringar från Statsverket för stora för upptäckande och bearbetningar af ädla metaller, åsigter, hvilka likväl åstadkommit så mycken skada och hvarpå dessa tolf socknar ännu utgöra ett slående bevis, och hvilka, än vidare fullföljda, skulle småningom fört till landets ruin. Nu hafva likväl sådana åsigter af en sednare tiders sundare statsekonomi, hvilken allt mer och mer öfverlemnar åt den enskilda företagsamheten upptäckten och bearbetningen af sådana industriela företag, blifvit utdömda; och torde Sala grufva vara den enda kvarlevan från långt försvunna tider, som eger fördelarne af dessa tiders förvända grundsatser. Den handling, hvarpå detta Sala bergslags arrende sig grundar, utgör ett af Konung Gustaf II Adolf utfärdadt — så kalladt perpetuelt — arrendekontrakt för bergslaget, hvilket kontrakt enligt min åsigt blifvit af bergslaget för längesedan öfverträtt, synnerligast derigenom att verket icke skötts på sätt kontraktet föreskrifver efter rätt bergsvis.

Det är derföre min fullkomliga åsigt, att Regeringen ensam kan upphäfva detta kontrakt, utan att derigenom förnäma Sala bergslags intressenter; men då Regeringen onekligen skulle genom ett beslut från Riksdagen härutinnan vinna ytterligare skäl för ett sådant handlingssätt, så får jag, — åberopande det nu anförda och hänvisande till de häruti citerade handlingar samt under förhoppning att Stats-Utskottet, till hvilket denna min motion torde komma att remitteras, egnar densamma all granskning och pröfning, hvartill detta viktiga ärende föranleder, och under anhållan att till Utskottet få framdeles inkomma med de upplysningar, som jag kan åstadkomma, värdsamt föreslå,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånig skrifvelse anhålla:

att, sedan Sala bergslag vägrat genom öfverenskommelse ingå på de vilkor, som af Stats-Utskottet blefvo tillstyrkta och af Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag antagna för arrendets upphörande, Kongl. Maj:ts måtte tackas i nåder uppsäga detsamma; eller, om sådant nu icke låter sig göra,

att Kongl. Maj:t täcktes låta genom vederbörande embetsverk meddela bergslaget nödiga föreskrifter, att efter rätt *bergsvis* anskaffa tidsenliga maskiner dels att med ångkraft drifva silfververket, hvarigenom alla vattenuppdämningar derför komme att upphöra, och dels i öfrigt med begagnande af de bästa, så väl inom som utom landet använda nyare metoder för silfvertillverkningen drifva Sala grufva äfvensom dess bearbetning med betydligt ökad arbetskraft; och en omorganiserad förvaltning, på det att Statens och enskildas uppostringar må för framtiden komma att försvinna; och att, om bergslaget underlåter att ställa sig de sålunda erhållna föreskrifterna till efterrättelse, eller dervid visar försummelse, Kongl. Maj:t måtte genast, enär bergslaget icke längre förmår uppfylla sina förbindelser att rätt sköta silfververket, detsamma från arrendet i nåder skilja.

Om remiss till Stats-Utskottet anhålles värdsammast.

Stockholm den 27 Januari 1868.

J. E. Johansson
från Westmanland.